

7. Alikberova L.Yu. *Poleznaya himiya: zadachi i istorii* / L.Yu. Alikberova, N.S. Rukk. – Drofa, 2005 – 187s.

8. Oralbaeva K.B., Nurahmetova A.R., Ahmetov N.K. *Aktivizatsiya poznavatelnoy deyatelnosti uchastichysya na fakultativnykh zanyatiyakh po himii v shkole. Uchebnoe posobie*. Almaty, 2013. - 231s.

9. Aleksashina I.Yu., Kiselev Yu.P. *Sistema orientirov konstruirovaniya zadaniy dlya razvitiya i otsenivaniya funktsionalnoy gramotnosti obuchayuschisya //Sovremennyye problemy nauki i obrazovaniya*. – 2019. – #3. URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=28803> (data obrascheniya: 20.11.2023).

10. Dallinger V.A. *Kontekstnyie zadachi kak sredstvo diagnostiki sformirovannosti uchebno-poznavatelnoy kompetentsii obuchayuschisya // International journal of experimental education*. - 2012. – #7. – 108s.

11. Leontyeva A.A. *Systema educationis "Scholae 2100". Pedagogia sensus communis / ed. A. A. Leontieva. M.: Balass, 2003. P. 35*

МРНТИ 14.35.07

<https://doi.org/10.51889/2959-5762.2024.81.1.017>

У.М. Абдиганбарова¹, Д.Н. Исабаева,^{2*} Д.Т. Қасымова,³ М.А. Иманкулова¹

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қаласы, Қазақстан

²әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы қаласы, Қазақстан

³Логистика және транспорт академиясы, Алматы қаласы, Қазақстан

ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІЛЕРДЕГІ СТУДЕНТТЕРДІҢ БЕЛСЕНДІЛІГІН МОНИТОРИНГІЛЕУ: ЖЕЛІДЕГІ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС МӘДЕНИЕТІ МЕН ЦИФРЛЫҚ ЭТИКЕТ КІЛТІ РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Бұл мақалада әлеуметтік желідегі қарым-қатынас мәдениеті мен цифрлық этикетті ескере отырып, әлеуметтік желілердегі студенттердің белсенділігін бақылау мәселесі қарастырылады. Желідегі қарым-қатынас мәдениеті желілік ортадағы өзара әрекеттесуді реттейтін нормалар, ережелер мен құндылықтар жүйесі ретінде қарастырылады. Қатыгез қарым-қатынастан аулақ болуға, жалған ақпарат таратуға және басқа адамдар жариялаған ақпаратқа адалдық пен құрметке баса назар аударылады. Мақала сонымен қатар цифрлық этикет мәселесін, соның ішінде онлайн ортадағы өзін-өзі реттеу ережелерін және желілік ортадағы әрекеттерінің салдары үшін жауапкершілікті қарастырады. Студенттердің әлеуметтік желілердегі белсенділігін бақылаудың өзектілігі мен қажеттілігі зерттеледі, сондай-ақ мониторинг жүргізу әдістері мен құралдары талданады. Мақала авторлары "Интернеттегі қарым-қатынастың студенттердің жеке қасиеттеріне әсері" және "Студенттердің желілік коммуникативтік мәдениеті мен цифрлық этикетке қатынасы" сияқты сауалнамалар жүргізді. br-analytics.ru, sproutsocial.com, babkee.ru, awario.com. Facebook, Instagram, Youtube және т. б. сайттар көмегімен әлеуметтік желілерде студенттердің белсенділігін бағалау жүзеге асырылды. Жүргізілген мониторинг нәтижесінде білім беру процесі контекстінде әлеуметтік желілердегі студенттердің белсенділігін тиімді пайдаланудың артықшылықтары мен кемшіліктері айқындалды.

Түйін сөздер: желілік қарым-қатынас, цифрлық этикет, әлеуметтік желілер, мониторинг, оқыту процесі, мониторингілеу құралдары, әдістері.

Абдиганбарова У.М.¹, Исабаева Д.Н.^{2*}, Қасымова Д.Т.³, Иманкулова М.А.¹

¹Казахский Национальный педагогический университет имени Абая

²Казахский Национальный университет имени аль-Фараби, г.Алматы, Казахстан

³Академия логистики и транспорта, г.Алматы, Казахстан

МОНИТОРИНГ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ В СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЯХ: КЛЮЧ К СЕТЕВОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КУЛЬТУРЕ И ЦИФРОВОМУ ЭТИКЕТУ

Аннотация

В этой статье рассматривается проблема контроля активности студентов в социальных сетях с учетом культуры общения в социальных сетях и цифрового этикета. Сетевая-коммуникативная культура рассматривается как система норм, правил и ценностей, регулирующих взаимодействие в сетевой среде. Особое внимание уделяется избеганию жестокого обращения, распространению дезинформации и честности и уважению к информации, опубликованной другими людьми. В статье также рассматривается проблема цифрового этикета, включая правила саморегулирования в онлайн-среде и ответственность за последствия своих действий в сетевой среде. Изучается актуальность и необходимость контроля активности студентов в социальных сетях, а также анализируются методы и средства мониторинга. Авторы статьи провели опросы, “Влияние онлайн-общения на личностные качества студентов” и “Отношение студентов к сетевой коммуникативной культуре и цифровому этикету”. С помощью сайтов br-analytics.ru, sproutsocial.com, babkee.ru, awario.com. осуществлена оценка активности студентов в социальных сетях; Facebook, Instagram, Youtube и др. В результате проведенного мониторинга выявлены преимущества и недостатки эффективного использования активности студентов в социальных сетях в контексте образовательного процесса.

Ключевые слова: сетевая-коммуникативная культура, цифровой этикет, социальные сети, мониторинг, процесс обучения, средства мониторинга, методы мониторинга.

Abdigapbarova U.¹, Issabayeva D.^{2}, Kassymova D.³, Imankulova M.¹*

¹Abai Kazakh National Pedagogical university

²Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

³Academy of Logistics and Transport, Almaty, Kazakhstan

MONITORING STUDENT ACTIVITY ON SOCIAL NETWORKS: THE KEY TO ONLINE COMMUNICATION CULTURE AND DIGITAL ETIQUETTE

Abstract

This article examines the problem of controlling students' activity on social networks, taking into account the culture of communication on social networks and digital etiquette. Network-communicative culture is considered as a system of norms, rules and values governing interaction in a network environment. Special attention is paid to the avoidance of abuse, the spread of misinformation and honesty and respect for information published by other people. The article also examines the problem of digital etiquette, including the rules of self-regulation in the online environment and responsibility for the consequences of one's actions in the online environment. The relevance and necessity of monitoring students' activity on social networks are studied, as well as methods and means of monitoring are analyzed. The authors of the article conducted surveys on "The impact of online communication on students' personal qualities" and "Students' attitude to online communication culture and digital etiquette". With the help of сайтов br-analytics.ru , sproutsocial.com , babkee.ru , awario.com . Instagram Facebook, Youtube, etc., and social media activity of students were evaluated. As a result of the monitoring, the advantages and disadvantages of effective use of students' activity on social networks in the context of the educational process were revealed.

Keywords: network-communicative culture, digital etiquette, social networks, monitoring, learning process, monitoring tools, monitoring methods.

Негізгі ережелер. Желілік коммуникативтік мәдениет пен цифрлық этикетке байланысты теориялық мәліметтер ескеріле отырып, студенттердің әлеуметтік желілердегі белсенділігін бақылаудың өзекті мәселесі қарастырылады. Желілік ортадағы өзара әрекеттесуді реттейтін нормаларға, ережелер мен құндылықтарға талдау жүргізіп, қатыгездіктің алдын алуға, жалған ақпарат таратуға және басқа пайдаланушылар жариялаған ақпаратқа адалдық пен құрметпен қарауға баса назар аударылады. Сондай-ақ цифрлық этикет мәселесі, соның ішінде өзін-өзі реттеу ережелері және онлайн ортадағы әрекеттері үшін жауапкершілік туралы айтылады.

Авторлар "онлайн байланыстың студенттердің жеке қасиеттеріне әсері" және "студенттердің желілік коммуникация мәдениеті мен цифрлық этикетке қатынасы" сауалнамаларын қоса, бақылау әдістерін қолданды. Студенттердің әлеуметтік желілердегі белсенділігін бағалау br-analytics.ru, sproutsocial.com, babkee.ru, awario.com, Facebook, Instagram, Youtube және басқа платформаларды қолдана отырып жүргізілді.

Жүргізілген мониторинг нәтижесінде білім беру үдерісі контекстінде студенттердің әлеуметтік желілердегі белсенділігін тиімді пайдаланудың артықшылықтары да, кемшіліктері де анықталды. Бұл жұмыс білім беру мекемелері мен оқытушыларға желілік коммуникативтік мәдениет пен цифрлық этикетті ескере отырып, желілік ортадағы студенттердің белсенділігін тиімді басқару және бақылау бойынша құнды практикалық нұсқауларды ұсынады.

Кіріспе. Білімнің цифрлық революциясы және трансформациясы 21 ғасырда білім беру ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың (АКТ) қарқынды дамуына байланысты күрт өзгерістерге ұшырауда. Цифрлық кеңістік халық өмірінің, оның ішінде білім беру саласының ажырамас бөлігіне айналды. Қазіргі студенттер желілік әлеммен тығыз байланысты, оны оқу, қарым-қатынас және өзін-өзі дамыту үшін белсенді пайдаланады. Білім берудегі өзара әрекеттесудің жаңа өрісі - әлеуметтік желілер (Электрондық пошта, Facebook, Instagram, Telegram және WhatsApp және т.б) студенттердің қолданатын қуатты құралдарына айналды: қарым-қатынас құралы, яғни бір-бірімен, педагогтар және оқу-тәрбие процесінің басқа қатысушыларымен өзара әрекеттесу; ақпаратты іздеу құралы, оқу материалдарына, ғылыми ресурстарға және басқа да білім көздеріне қол жеткізу; ынтымақтастық құралы: жобаларда бірлесіп жұмыс істеу, идеялар мен тәжірибе алмасу; өз бетінше білім алу құралы, жаңа дағдыларды меңгеру, онлайн курстар мен тренингтерден өту [1]. Аталған мәселеден білім беру ортасында әлеуметтік желілерді белсенді пайдалануға байланысты студенттер арасында желілік-коммуникация мәдениетінің (ЖКМ) қалыптасу деңгейі қандай деген ой туындайды.

ЖКМ – бұл желілік ортадағы қарым-қатынасты реттейтін нормалар, ережелер мен құндылықтар жүйесі. Оның құрамын ақпараттық кеңістікте еркін әрекет ету, мазмұнды құру және тұтыну мүмкіндігін беретін *цифрлық сауаттылық* және конструктивті диалог жүргізу дағдыларын меңгеру, басқа адамдарға құрметпен қарау және нетикетті қолдануға бағытталған *қарым-қатынас мәдениеті*, топта жұмыс істеу, мәселелерді бірлесіп шешу және желідегі ынтымақтастық құралдарын пайдалану мүмкіндігін қалыптастыратын *ынтымақтасып жұмыс жасау* қамтиды. ЖКМ–пен қатар, желіде цифрлық этикетті сақтау маңызды. Цифрлық этикет – біреуді балағаттаудан және жалған ақпарат таратудан аулақ болу арқылы, әдептілік пен басқа адамдардың жариялаған ақпараттарына құрметпен қарау; басқа адамдардың жеке мәліметтерін олардың келісімінсіз жарияламау, құпиялылықты сақтау; желілік ортада өз әрекеттерінің салдары туралы хабардар болуға жауапкершілік тәрізді онлайн ортада өзін-өзі реттеудің ережелерін қамтиды [2]. Аталған мәселелерді есепке ала отырып, әлеуметтік желілердегі студенттердің желілік-коммуникалық мәдениетінің қалыптасу деңгейін анықтау үшін студенттердің әлеуметтік желілердегі қаншалықты белсенді екенін, цифрлық этикетті сақтау деңгейін мониторингілеу қажеттілігі туындайды.

Мақаланың мақсаты: 1. Әлеуметтік желідегі студенттердің белсенділігін мониторингілеудің өзектілігі мен қажеттілігін зерттеу. 2. Әлеуметтік желідегі студенттердің белсенділігін мониторингілеу әдістері мен құралдарын талдау және нәтижесінен тиімді пайдалану бойынша ұсыныстар әзірлеу.

Материалдар және әдістер: Мақала тақырыбын зерттеуде ғылыми-теориялық әдебиеттер, ғылыми мақалалар талданды. Сонымен қатар, студенттердің әлеуметтік желілердегі белсенділігін мониторингілеу үшін, құралдар таңдалды және Қазақстан Республикасының бірнеше жоғары оқу орындары студенттерінен “Интернеттегі қарым-қатынастың студенттердің жеке қасиеттеріне әсері”, “Студенттердің желілік коммуникативтік мәдениетке және цифрлық этикетке қатынасы” сауалнамалар жүргізіліп нәтижелері келтірілді.

Цифрлық ақпарат құралдары үнемі өзгеріп отыратын Интернет немесе компьютер/телефон желілері арқылы тасымалданатын мазмұн. Цифрлық технологияны қолданатын байланыс бірнеше жолмен жүзеге асуы мүмкін. Соның ішінде «Бірлескен Интернет» ретінде белгілі әлеуметтік медиа цифрлық коммуникацияның маңызды аспектісі болып табылады [2]. Цифрлық коммуникация жаңа медиа және әлеуметтік желілер сияқты концепцияларды жасағанымен, ол тек техникалық білімі немесе осы салада тәжірибесі бар адамдар ғана емес, сонымен қатар қарапайым пайдаланушылар да контент жасай алатын ортаға айналды [3]. Адамдардың кез келген тақырып бойынша оларды қызықтыратын нәрселерді зерттеуі, білуі және бөлісу қабілеті айтарлықтай өсті. Бұрын қоғамда үстемдік еткен дәстүрлі коммуникация процесінде мақсатты аудитория пассивті болды және қарым-қатынасқа араласа алмады. Дегенмен, жаңа медианы пайдаланушы әрбір адам уақыт пен кеңістікке қарамастан ақпаратты тұтынушы және өндіруші рөлін алады [4].

Интернетті тек бұқаралық коммуникация құралы ретінде қарастыруға болмайды, ол оған дейінгі кез келген басқа құралмен теңдессіз өзара әрекеттесу деңгейін ұсынады. Бүгінгі күні оны қолдану кең тарағандықтан, Интернет өте үлкен виртуалды желілерді, виртуалды массаларды және қауымдастықтарды қалыптастыру үшін орта дайындады. Оның үстіне өз мәдениетін жасап, өмір салтына айналды Дүниенің түкпір-түкпіріндегі адамдар дініне, тіліне, мәдениетіне және қоғамына қарамастан интернеттің арқасында сөйлесе алады [5]. Интернеттің әлеуметтік өмірге әкелген жаңа тәртібі жеке адамдар мен ұйымдардың жұмыс стилінің өзгеруіне әкелді. «Үй кеңесі» деп аталатын жаңа келісім адамдарға үйден жұмыс істеуге мүмкіндік берді. Ноутбуктер мен сымсыз интернеттің арқасында әркім қай жерде болса да, ұшақта, ауруханада және жолда өз жұмысын орындауға мүмкіндік тапты. Бүгінгі таңда Интернет ұсынатын мүмкіндіктер 5G ұялы телефондарына ауысып, портативті кеңсе жұмысын күнделікті өмірдің бір бөлігіне айналдырды. Бұл қоғамның үлкен бөлігіндегі еңбек қатынастарын қайта құруға жол ашты [6]. Интернет біздің әлемімізге қатты әсер етті және біздің қарым-қатынас жасау, оқу, қаржыны басқару, ойын-сауық пен дүкендерге қол жеткізу тәсілін өзгертті. Өз мүмкіндіктері арқылы өмірді әлдеқайда жеңілдететін Интернет дами береді және болашағымызды қалыптастырады.

Мақаланың мәнін құрайтын этикет ережелеріне қысқаша шолу жасау бұл ережелердің виртуалды әлемде не үшін қажет екенін түсінуге көмектеседі. Этикет ережелері әр қоғамда әртүрлі болуы мүмкін және сонымен бірге өзгертін әлеуметтік құрылымдарға бейімделу үшін өзгеруі мүмкін. Әңгімелеу формалары өзгерсе де, әдептілік негізі болып табылатын құрмет пен сыпайылық ешқашан өзгермейді (DNA 2022). Этикет өзінің қарапайым анықтамасында тұлға аралық қарым-қатынаста сезімталдықпен орындалуы керек сыйластық пен сыпайылық ережесі болып табылады [7]. Этикет ережелері - біздің өміріміздің барлық аспектілеріне қолданылатын әлеуметтік мінез-құлық ережелері. Телефонмен сөйлескенде, тамақ ішкенде, отырғанда, тұрғанда, бір сөзбен айтқанда, әр қадамда ұстануға тиісті әдептілік ережелері бар. Адамның ең негізгі қажеттіліктерінің бірі – құрмет пен бағалану. Өзін қайда және қалай ұстау керектігін білу адамға өзіне сенімділік береді. Бір-бірін құрметтейтін адамдар бір-бірін құрметтейтін қоғамдарды құрайды [8]. Этикет – адамдардың

өзімен бірге тұратын адамдарға деген құрметінің көрсеткіші. Этикет ережелеріне назар аудару басқаларға адамның білім деңгейі мен мәдени деңгейі туралы түсінік береді [9].

Интернет көптеген оң мүмкіндіктер ұсынса да, пайдаланушылардың бейсаналық пайдалануымен қажетсіз жағдайларды тудыруы мүмкін. Уақыт өте келе әлеуметтік медиа бейсаналық бөлісу, жағымсыз пікірлерді қудалау, дер кезінде араласуға ұмтылмау, жеке өмірге немқұрайлы қарау және жеке өмірдің қорғалмауы сияқты көптеген мәселелер байқалатын хаос орнына айналды [10]. Бүгінгі таңда әлеуметтік медиа арналары пайдаланушылардың әртүрлі күтулері мен мақсаттары бойынша саралана бастады деп айтуға болады. LinkedIn, Facebook, Twitter, Academia және Instagram сияқты әртүрлі әлеуметтік медиа арналары пайдаланушы профилі мен пайдалану мақсатына қарай сараланып, өзіне тән ерекшеліктерге ие болды. Адамдар кейде виртуалды орта мен әлеуметтік медианы еркіндіктерді шексіз сезінетін ережелері жоқ алаң ретінде қабылдаудан қателеседі. Дегенмен, күнделікті өмірдегі тұлғааралық қарым-қатынастарды реттейтін әлеуметтік мінез-құлық ережелері Интернет арқылы қарым-қатынаста бірдей. Адамдар виртуалды ортада шынайы өмірде біреудің бетіне айта алмайтын нәрсені айтпауы керек. Қоршаған ортаның виртуалды болуы қарым-қатынас жасайтындардың шынайы адамдар екенін өзгертпейді немесе жоғалтпайды [11]. Интернетті пайдалану кезінде этикет ережелеріне мұқият әрекет ету әлеуметтік қарым-қатынастарды одан әрі нығайтады, ал керісінше жағдай қалыптасқан қарым-қатынастардың аяқталуына әкелуі мүмкін. Ғаламторда жазылған нәрсе мұзға жазылмайды, сол жерде қалады, көп адам көреді. Бұл әлеуметтік медиа қолданушыларына күнделікті өмірден гөрі виртуалды ортадағы қарым-қатынастарына көбірек құрмет пен қамқорлық көрсетуді қажет етеді [12].

Енді, осы ережелердің студенттердің әлеуметтік желілердегі белсенділігін анықтау тұрғысынан зерттелуіне назар аударайық. Әлеуметтік медиадағы өзара әрекеттесуді бақылау және бағалау ашық ойды қажет етеді. Әлеуметтік медиа мониторингінің нәтижелері белгілі бір сәттегі талқылаудың «бейнесін» береді немесе уақыт өте келе талқылаудағы оқиғаларды көрсетеді. «Мониторинг» термині бақылау процесі барысында анықталған белгілі бір құбылыстың дамуын қадағалауды білдіреді. Әлеуметтік желідегі өзара әрекеттесу мониторингі айқын артықшылықтарға ие болғанымен, ол айтарлықтай шығындарды талап етеді. Жоғары оқу орындары әлеуметтік медиаға қалай араласу керектігін шешу үшін мониторинг нәтижелерін пайдалана алады. Мұны тиімді орындау үшін жақсы деректер қажет.

Білім беру процесінде әлеуметтік желілерді қолдануды мониторингілеуге қатысты ғылыми еңбектерді талдайтын болсақ, дереккөздерді талдау оқу процесінде әлеуметтік желілерді пайдалану мүмкіндіктерінің белгілі бір аспектілерін қарастыруды көрсетеді. Цифрлық технологияларды, атап айтқанда, әлеуметтік желілерді пайдалану мәселесі бойынша дереккөздерді талдағаннан кейін олардың интернет пайдаланушылары арасында өте танымал екенін айта аламыз [13]. Бірнеше ғылыми жұмыстарда Facebook-ті оқу үдерісінде пайдалану эмпирикалық түрде зерттеледі [14]. Атап айтқанда, виртуалды әлеуметтік желілерді топта оқыту, өзін-өзі тәрбиелеу, мектептегі оқу процесінде (жаңа ақпаратты бейсаналы түрде меңгеру мүмкіндігі) пайдалануға болады деп тұжырымдаған [15]. Сонымен қатар, кейбір зерттеулер ақпараттық технологияларды қолдау және оқу-танымдық әрекеттерді ұйымдастыру үшін желілік құралдарды пайдалану әдістерін көрсетеді [16]. Әрбір заманауи педагог оқытудың формальды және бейресми әдістерін қолдана білуі керек, бұл көбінесе электронды әлеуметтік желілер арқылы оқытуды қамтиды [17], АКТ және ақпараттық-коммуникациялық желілерді біріктіру білім беру жүйесінің негізгі процестеріне әсер ете алатын жаңа шешімдерді жасайды: білім мен дағдыларды беру және игеру, жетістіктерді бекіту, оқуды бағалау сапасын, оң мотивацияны құру және білім беруде тәуелсіздікті ынталандыру [18]. Сонымен қатар, Siemens G., Weller M., әлеуметтік желілер оқу процесіне енгізілгеннен кейін оларды келесі міндеттер үшін пайдалануға болатынын

айтады: ынтымақтастыққа және топта жұмыс істеу тәжірибесін алуға ықпал ететін сыныпта және сабақтан тыс студенттердің ұжымдық жұмысын ұйымдастыру; үйде оқытуды ұйымдастыруды кеңейту, өйткені әлеуметтік желілер уақытына, орнына және жасына байланысты емес, білім беру мазмұнын пайдалануға мүмкіндік береді; жекелендірілген оқу ортасын дамыту, портфолио құруды ынталандыру және білім мазмұнына үлес қосу; өздігінен білім алуына ықпал ету (зерттеу негізінде оқыту принциптерін жүзеге асыру); өз бетінше жұмыс істеуі қажет болғандықтан, жеке оқуын ынталандыру; оқытушылар мен студенттер арасында бейресми қарым-қатынасты жүзеге асыру; электронды бағалау журналын енгізу [19].

Л.Кривова мақаласында әлеуметтік желілер арқылы студенттердің оқу жетістіктерін мониторингілеу және талдау әдістеріне талдау жасап, оқу үлгерімін бақылау және талдау үшін әлеуметтік желілерді пайдаланудың тиімділігін негіздей отырып, бұл тәсіл оқытуды дараландыруды қамтамасыз етеді және оның тиімділігін арттырады деген қорытындыға келеді және мониторингілеуге сұрақ-жауапты қолдануды ұсынады [20]. E.Susnea ғылыми мақаласында мұғалімдерге және білім беру менеджерлеріне оқу мен оқытуға қатысты тиісті ақпарат беру үшін электрондық оқыту орталарындағы студенттердің әрекеттерін мониторингілеудің жаңа тенденциялары талқыланады. E-learning және әлеуметтік медиа платформаларындағы білім беру деректері мен ақпаратты үш тұрғыдан қарастырады: біріншіден, оқуға қабылданған студенттердің санын арттыруда электрондық оқыту платформаларын дамыту; екіншіден, әлеуметтік желілерде және электрондық оқыту платформаларында жасалған деректер көлемінің өсуі мен әртүрлілігі; үшіншіден, электронды оқыту ортасында студенттердің іс-әрекетін бақылауға арналған деректерді өңдеудің жаңа әдістері [21].

Әлеуметтік медиа қызметтері мен аналитикалық платформалар қарқынды дамып келеді. Қазақстанда жаңалықтар порталдарын, блогтар мен әлеуметтік желілерді пайдаланушылардың пікірлерін талдау үшін OMSystem деп аталатын ақпараттық жүйе әзірленген және қолдануға ұсынылған. Жүйе әлеуметтік желілер мәтіндерінің көңіл-күйін анықтау үшін орыс және қазақ тілдерінің көңіл-күй сөздіктерін және машиналық оқыту алгоритмдерін пайдаланады. Жүйенің барлық құрылымы мен функционалдығы да ұсынылған. omsystem әлеуметтік талдау модулі коронавирустық ауруға қарсы вакцинацияға қатысты ең өзекті тақырыптардың медициналық, саяси және әлеуметтік аспектілерін мұқият талдау үшін қолданылған. Нәтижелер адамдардың көңіл-күйі мен үкіметтің саясаты мен іс-әрекетіне қатынасы әлеуметтік желілердің қоғамдағы тақырыпты талқылау белсенділігі, қоғамдағы тақырыпқа қызығушылық деңгейі және қоғамның көңіл-күй деңгейі сияқты көрсеткіштері бойынша зерттелді. OMSystem есептеген бұл көрсеткіштер халықтың алаңдатарлық факторларын (Үкіметтің ережелеріне теріс көзқарас, вакцинация саясаты, вакцинацияға деген сенім және т.б.) Мұқият анықтауға және қоғамдық көңіл-күйді бағалауға мүмкіндік берген [22].

Сонымен қатар, әлеуметтік желіні мониторингілеуге арналған программалық құрал-дары саны да артуда. Ғылыми зерттеу жұмыстарындағы әлеуметтік желілер тақыры-бындағы мақалаларды және мониторингілеу құралдарын талдау, әлеуметтік желілерді оқыту мақсатында пайдалануға болатындығын көрсетті. Олай болса, осы тұрғыдан алғанда студенттердің әлеуметтік желідегі белсенділігін мониторингілеу маңызды. Әлеуметтік желілердегі студенттердің белсенділігін мониторингілеу мүмкіндік береді:

- Желілік-коммуникация мәдениеті деңгейін бағалауға: Мазмұнды, пікірлерді және әлеуметтік желідегі жазбаларды талдау сыни ойлау дағдылары, қарым-қатынас, ынтымақтастық және т.б. туралы түсінік береді.

- Цифрлық этикет талаптарының сақталуын бақылау: студенттердің желідегі өзара әрекеттесуін бақылау кибербуллинг, плагиат, жалған ақпарат тарату және т.б. жағдайларын анықтауға мүмкіндік береді.

- Студенттерге кері байланыс беру: желілік-коммуниция мәдениетін дамыту және желілік ортадағы мінез-құлықты жақсарту бойынша ұсыныстар.

Дизайн тұрғысынан мұндай зерттеу студенттердің пікірлерін жинаудың алты негізгі себебін ұсынатын Уильямс пен Капучини-Ансфилдтің (2007) ұстанымына көбірек жүгінеді. Оларға мыналар жатады: 1) әкімшіліктің жұмысына қажетті ақпарат; 2) болашақ студенттерге арналған ақпарат; 3) ағымдағы студенттерге арналған ақпарат; 4) жауапкершілік мәселелері; 5) анықтамалық ақпаратты ұсыну; 6) елдер арасындағы және университеттер арасындағы салыстырулар [22].

Нәтижелер мен талқылаулар. Алдымен студенттердің әлеуметтік желідегі белсенділігін ақысыз мониторингілеуге мүмкіндік беретін құралдар келесі кестеде талданды (Кесте 1).

Кесте 1 - Әлеуметтік желілерді талдауға мүмкіндік беретін құралдар

Сайт	Мақсаты	Ерекшелігі
br-analytics.ru	Бастапқыда әлеуметтік желілермен жұмыс істеуге бағытталған мониторинг және талдау жүйесі. Нақты уақыттағы беделді бақылау үшін де, терең зерттеулер үшін де қолайлы (бәсекелестер, мақсатты ауди-тория бойынша).	Instagram, Facebook, Youtube, Twitter, Мой Мир, Мир Тесен), бейне хостингтер, карта қызметтері, мессенджерлер, шолулар, форумдар, блогтар, маркетплейстер, онлайн-БАҚ (ресейлік және шетелдік) (55 000 дереккөз және 3 млрд. хабарлама айына). Хабарламалар мәтіндері, суреттердегі танылған мәтіндер, бейне транскриптітері, чектер, әңгімелер бойынша ескертулерді қадағалау. Таңдалған авторлар мен топтарды кілт сөзсіз қадағалау. Хабарламаларды кілт сөздермен сипатталған берілген санаттар бойынша автоматты түрде белгілеу (тегтеу), сондай-ақ қолмен тегтеу мүмкіндігі. Сілтемелердің кілтін 85-90% дәлдікпен анықтау. Маңызды емес хабарламаларды, тақырыптық спам сүзгілерін автоматты түрде жою.
sproutsocial.com	Мазмұнды басқаруға, деректерді талдауға және аудиториямен өзара әрекеттесуге арналған әлеуметтік медиа менеджменті және аналитикалық платформа	Ескертулерді бақылау және басқару: бренд пен кілт сөздердің нақты уақыттағы ескертулерін бақылауға, сондай-ақ әртүрлі әлеуметтік желілердегі пікірлер мен пікірлерді басқаруға мүмкіндік береді. Аналитика және есеп беру: пайдаланушы есептері мен көрсеткіштерін қамтамасыз ету арқылы мазмұн өнімділігін, науқан тиімділігін және аудиториямен өзара әрекеттесуді талдауға мүмкіндік береді.
babkey.ru	Әлеуметтік медиадағы ескертулерді бақылау	Ескертулерді бақылау: пайдаланушыларға әлеуметтік медиа, блогтар, жаңалықтар мен форумдарды қоса алғанда, интернеттегі әртүрлі көздер арқылы өз брендінің, өнімдерінің немесе кілт сөздерінің нақты уақыттағы сілтемелерін қадағалауға мүмкіндік береді. Аналитика және трендтерді қадағалау: пайдаланушыларға аудиторияның реакциясы мен желідегі әрекеттерінің тиімділігін түсінуге көмектесетін сілтеме көздерін талдау, трендтерді анықтау, кілттерді бағалау және әсерді өлшеу құралдарын ұсынады.

awario.com	Веб-мазмұн мен әлеуметтік медианы бақылауға және талдауға арналған онлайн платформа	Ескертулерді бақылау: пайдаланушыларға әлеуметтік медиа, блогтар, жаңалықтар мен форумдарды қоса алғанда, бүкіл интернетте өз брендинің, өнімдерінің немесе кілт сөздерінің нақты уақыттағы сілтемелерін бақылауға мүмкіндік береді. Аналитика: сілтеме көздерін талдауға, өзектілігі бойынша сұрыптауға, трендтерді анықтауға, кілтті талдауға және әсерді өлшеуге арналған құралдарды ұсынады. Есептер мен бақылау такталары: негізгі көрсеткіштер мен нәтижелерді оңай бақылау үшін мониторинг және талдау деректері арқылы пайдаланушы есептері жасалынады.
------------	---	---

Аталған әлеуметтік желілерді мониторингілеу құралдарын қолдану арқылы, бірнеше жоғары оқу орнының әлеуметтік желілеріне кілттік сөздер арқылы мониторингілеу жасалды.

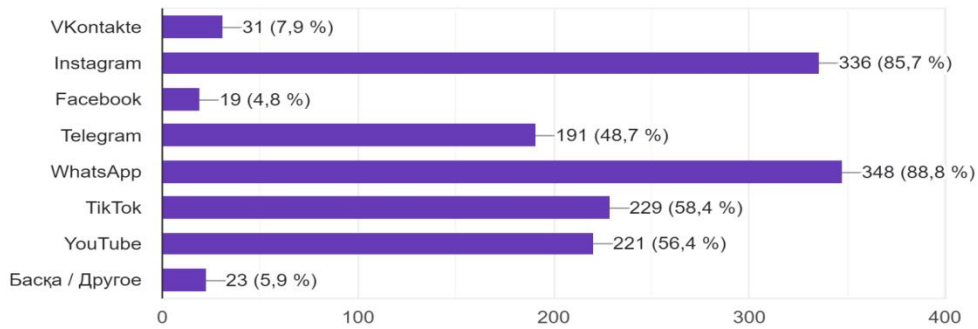
Кесте 2. Қазақстандағы ірі жоғары оқу орындарының әлеуметтік желілерін мониторингілеу нәтижелері

Негізгі мәліметтер	Кілттік сөздер	AlmaU	KazNPU	KazNU	QYZPU
		Табылған сұраныс саны	917	610	1227
Сайт	Twitter	29	20	54	14
	Facebook	269	161	118	185
	Instagram	64	52	83	32
	Youtube	492	301	757	219
	Басқа	63	76	215	154
Хабарлама сипаты	Оң көзқарас	183	107	275	184
	Теріс көзқарас	15	14	38	8
	Нейтралды	719	489	914	412
Жынысы	Ер	368	134	392	87
	Әйел	74	67	197	233
	Белгісіз	475	409	638	284
Жасы	18-24	158	58	170	51
	25-34	205	59	261	44
	35-44	204	78	158	107
	55-64	33	18	35	32
	65+	4	2	5	1
	Белгісіз	313	395	598	369
Айы	Маусым	72	61	105	39
	Шілде	79	37	143	55
	Тамыз	68	40	119	51
	Басқа	698	472	860	459

Мониторингілеу нәтижесінде, 18-24 жас аралығында әлеуметтік желілерге оң және теріс пікірлерін білдірушілер саны келтірілген. Пікір білдіру уақыттарын бақылауда сессия тапсыру, қабылдау комиссиясы (маусым-тамыз) уақытында әлеуметтік желілерге көп хабарламалар қалдырылатындығы анықталды.

2. Студенттердің әлеуметтік желідегі белсенділігін мониторингілеу үшін келесі бақылау әдістері қолданылды: Әлеуметтік желілерге жүктеген жазбаларды, пікірлерді, хабарламаларды және басқа материалдарды зерттеу. Әлеуметтік желіні пайдалану жиілігі мен ұзақтығын, желідегі өзара әрекеттесу түрлерін қадағалау. Студенттердің ЖКМ және ЦӘ-ке қатысты пікірлері мен көзқарастары туралы ақпаратты сауалнама жүргізу арқылы жинау.

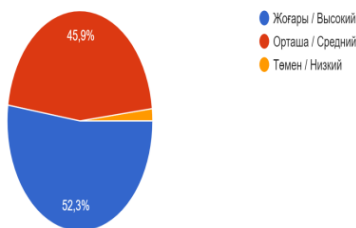
“Студенттердің желілік коммуникативтік мәдениетке және цифрлық этикетке қатынасы” туралы сауалнама жасалды. Сауалнамаға Қазақстандағы түрлі беделді жоғарғы оқу орындарының 392 студенттері қатысты. “Сіз әлеуметтік медианы қаншалықты жиі қолданасыз?” деген сұраққа 80,9 студент - күнделікті, 14,5-күніне бірнеше рет деп жауап берді. Бұл студенттердің өмірінде әлеуметтік желілер басты рөл атқаратындығын байқатады. “Сіз қандай әлеуметтік желіні қолданасыз?” деген сұраққа - Instagram - 85,7%, WhatsApp - 88,8%, YouTube - 56,4%, TikTok - 58,4%, Facebook - 4,8% . Көрсетілген талдаудан, Instagram - студенттердің сүйікті әлеуметтік желісі екенін байқаймыз (Сурет 1).

Сурет 1. Студенттер қолданатын әлеуметтік желілер

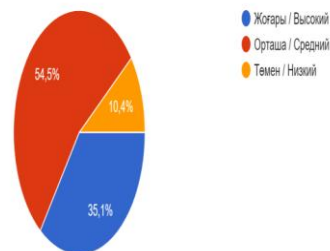
Сауалнама нәтижесі бойынша студенттер желілік-коммуникативтік мәдениет деңгейін 52,3% - жоғары, 45,9% - орташа, 1,8% төмен деп санайды да (Сурет 2), цифрлық этикет сақталу деңгейін орташа -54,5%, жоғары -35,1%, төменгі деңгей -10,4% деп көрсетеді (Сурет 2).

3. Сіз өзіңіздің желілік-коммуникативтік мәдениетіңіздің деңгейін қалай бағалайсыз? / Как вы оцениваете уровень своей сетевой-коммуникативной культуры?
392 ответа

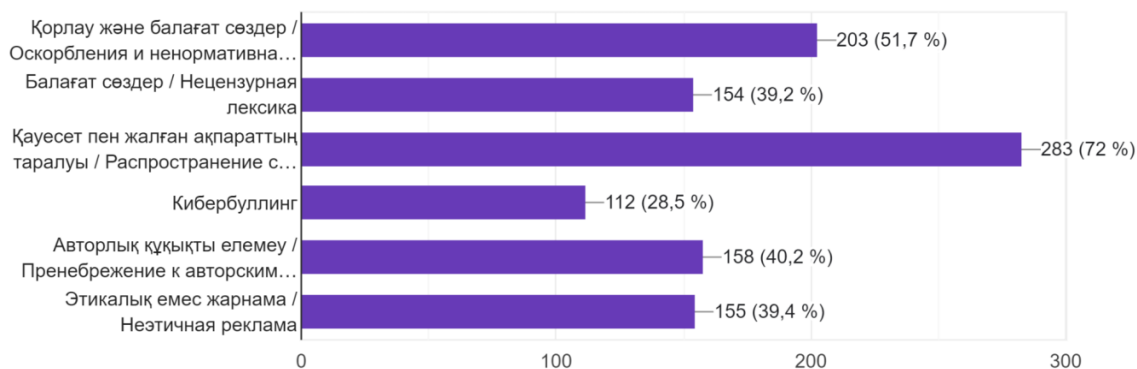
Сурет 2. ЖКМ деңгейін бағалау (студенттердің өз көзқарасы бойынша)

4. Әлеуметтік желілерде цифрлық этикеттің сақталу деңгейін қалай бағалайсыз? / Как вы оцениваете уровень соблюдения цифрового этикета в социальных сетях?
393 ответа

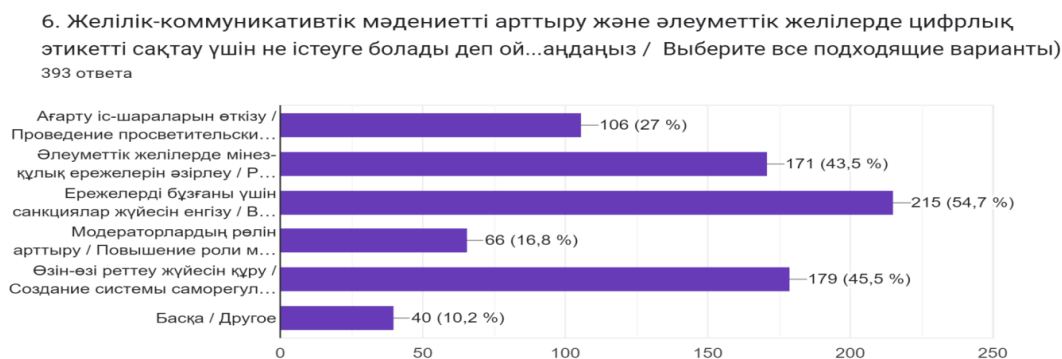
Сурет 3. Цифрлық этикет деңгейін бағалау (студенттердің өз көзқарасы бойынша)

“Сіздің ойыңызша, әлеуметтік желілердегі желілік коммуникативтік мәдениеттің негізгі мәселелері қандай?” деген сұраққа Қауесет пен жалған ақпараттың таралуы - 72%, Қорлау мен балағат сөздер - 51,7% екенін белгілеген (Сурет 4).

Сурет 4. ЖКМ негізгі мәселелері

Аталған мәселелердің алдын-алу үшін ағарту іс-шараларын өткізу, әлеуметтік желілердегі мінез-құлық ережелерін әзірлеу - 43,5%, ережелерді бұзғаны үшін санкциялар жариялау - 54,7%, өзін-өзі реттеу жүйесін құру - 45,5% екенін белгілеген (Сурет 5).

Сурет 5. ЖКМ және ЦЭ арттыруға арналған іс-шаралар (студенттер көзқарасымен)

Желілік коммуникативтік мәдениет пен цифрлық этикетке қатысты қандай тақырыптарды зерттеу пайдалы болады деп ойлайсыз? Әлеуметтік желілердегі сыпайы қарым-қатынас ережелерін 51,4%, әлеуметтік желілердегі алаяқтардың құрбаны болмау - 49,4 деп келтірген. Сонымен қатар, студенттер ұсыныс ретінде келесідей мүмкіндіктерді келтірген: “Авторлық құқықтарды сақтау керек егер басқа біреу рұқсатсыз сенің затыңды салса оларға қарсы заң шығару керек оларды заңмен жазалау керек және алаяқтарға алданбау туралы адамдарға ескертулер жасау керек адамдарға түсіндіру керек”, “Боқауыз сөз айтатын адамдарға, жөнсіз видеоларға тиым салу”, “сыпайы қарым-қатынас орнату”, “Жаман сөз сөйлегені үшін штраф төлеу”, “Дұрыс мағлұматтар шығару керек. Жастарға көбірек білім беретіндей, көздерін ашатындай жаңалықтар шықса”, “Жалпыға ортақ әлеуметтік этикет заңын енгізу, жалған ақпарат таратқандарды жауапкершілікке тарту”, “Әлеуметтік желілерге салынатын посттарға шектеу енгізу. Не болса соны сала бермей”, “Әлеуметтік желілерде арнайы басқа адам қол сұға алмайтындай етіп құлыптау жүйесі орнатылса”, “Ережелер енгізу”, “Әлеуметтік желілерде балағат/қорлау сөздерді жазса, айыппұл төлету”. Аталған көзқарастардан, әлеуметтік желілердегі ЖКМ және ЦЭ бойынша этикалық нормаларды қарастыратын ереженің қажеттілігін анықтаймыз.

Сонымен қатар, студенттер арасында “Интернеттегі қарым-қатынастың студенттердің жеке қасиеттеріне әсері” сауалнама жүргізілді және нәтижесі 3-кестеде ұсынылды.

Кесте 3. “Интернеттегі қарым-қатынастың студенттердің жеке қасиеттеріне әсері” туралы сауалнама нәтижесінде

Сұрақтар	Көрсеткіштер	На- шар	На- шар лау	Орт аша	Жақ- сы	Өте жақ- сы
Интернеттегі байланыс сіздің эмоционалды тәжірибеніңіздің жиілігі мен қарқындылығына қалай әсер етеді?	Эмоционалды тәжірибені өзектендіру	10	10,9	48	17,8	13,3
Интернеттегі байланыс сіздің сезімдеріңізді білдіру қабілетіңізге қалай әсер етеді?		7,6	12,1	43	20,5	16
Интернеттегі байланыс сіздің басқа адамдардың сезімдерін түсіну қабілетіңізге қалай әсер етеді?		7,9	13	37,5	26	15,7
Қазіргі және болашақ тұрғысынан проблемаларды түсіну, әлеуметтік позицияны қалыптастыру	Қазіргі және болашақ тұрғысынан проблемаларды түсіну, әлеуметтік позицияны қалыптастыру	6,6	9,4	36,3	28,4	19,3
Интернеттегі байланыс Сіздің өзекті мәселелер бойынша өз көзқарасыңызды қалыптастыру қабілетіңізге қалай әсер етеді?		6,3	7,6	41,1	22,4	22,7
Интернеттегі байланыс Сіздің әлеуметтік жобаларға қатысуға дайындығыңызға қалай әсер етеді?		4,8	8,8	35,6	27,8	23
Интернеттегі байланыс Сіздің сенімділігіңізге қалай әсер етеді?	Өзіне, өз күшіне деген сенімділік сезімі	10,3	11,8	39,6	23,3	15,1
Интернеттегі байланыс сіздің өзін-өзі бағалауыңызға қалай әсер етеді?		9,1	7,9	42,3	21,1	19,6
Интернеттегі байланыс сіздің мүмкіндіктеріңізге деген сеніміңізге қалай әсер етеді?		8,5	7,6	36,9	24,5	22,7
Интернеттегі байланыс сіздің жалпы әлауқатыңызға қалай әсер етеді?	Әл-ауқат	12,7	9,7	48	17,8	11,8
Интернеттегі байланыс сіздің стресс деңгейіңізге қалай әсер етеді?		13,6	16,6	45,6	14,8	9,4
Интернеттегі байланыс сіздің ұйқыңызға қалай әсер етеді?		13,9	17,5	38,7	15,4	14,5
Интернеттегі байланыс сіздің нақты өмірдегі белсенділігіңізге қалай әсер етеді?	Белсенділік	10,6	12,7	41,4	19,6	15,7
Интернеттегі байланыс сіздің қарым-қатынасыңызға қалай әсер етеді?		8,2	11,5	40,2	23	17,2
Интернеттегі байланыс Сіздің әртүрлі іс-шараларға қатысуыңызға қалай әсер етеді?		6,6	8,5	45	22,1	17,8
Интернеттегі байланыс Сіздің көңіл-күйіңізге қалай әсер етеді?	Көңіл-күй	7,3	9,7	43,5	23,3	16,3
Интернеттегі байланыс сіздің жағымсыз эмоциялармен күресу қабілетіңізге қалай әсер етеді?		8,8	9,4	45	21,8	15,1

Интернеттегі байланыс сіздің жағымды эмоцияларды сезіну қабілетіңізге қалай әсер етеді?	6,9	6,9	44,4	22,7	19
---	-----	-----	------	------	----

3-кестеде көрсетілген мәліметтерден “Интернеттегі қарым-қатынастың студенттердің жеке қасиеттеріне әсері” орташа, жақсы деңгейде басымырақ екендігін байқаймыз. Бірақ нашар, нашарлау, өте жақсы деңгейдегі студенттердің бар екенін де жоққа шығармаймыз. Нәтижесінде, студенттердің жеке қасиеттерінің көрінуінде әлеуметтік желілердің орны бар деп тұжырымдаймыз. Сонымен қатар, студенттер өз пікірлеріңізді білдіріңіз айдарында: “Интернет қазіргі уақытты бізге үлкен шанс деп ойлаймын егерде жақсы жағынан пайдаланалсақ”, “Алаяқтыққа жол бермеу өзін-өзі реттеу”, “Онлайн сабақ, онлайн жұмыстар кейде қысқа мерзімге істелгені дұрыс леп ойлаймын(белгілі бір себептермен дегендей). Онлайн арқылыда бәрін түсініп,қарап, адамдармен қарым қатынас жасауға болады!”, “Жоқ бірақ интернет желісінде отыра беру адамның мінез құлқын өзгертеді (нашар жаққа) қарай”, “Позитивті нәрселерді көбейту керек. Боқауыз сөз, жаман іс-әрекеті жою керек қышкентай балалар солардан үлгі алып жаман жаққа кеттуі мүмкін. Қызықты ойындар,қазақша мультфильм,киноларды көбейту керек”, “Лично мне общение в социальных сетях не влияет негативно, но когда вижу ужасные комментарии людей под какими-то постами бывает разочарование”, “Онлайн общение – здесь смотря кто как это использует, оно дает возможность держать связь с нашими близкими и друзьями, быть в курсах, помогать, поддерживать онлайн. Также онлайн мы работаем, деловые коммуникации проводим” деген пікірлер қалдырған.

Аталған сауалнамалардың және әлеуметтік желілерді мониторингілеу құралдарының көмегімен студенттердің әлеуметтік желідегі белсенділігін анықтау, әлеуметтік желілердегі мониторингілеудің артықшылықтары мен кемшіліктері бар екенін айқындауға мүмкіндік берді:

1. *Проблемаларды ерте анықтау.* Әлеуметтік медиа мониторингі ықтимал проблемаларды ерте кезеңде анықтауға мүмкіндік береді, бұл оларды шешу үшін дер кезінде шаралар қабылдауға мүмкіндік береді.

2. *Желідегі қарым-қатынас мәдениетін түсіну.* Әлеуметтік желілерді мониторингілеу студенттердің желілік ортада бір-бірімен қалай сөйлесетінін, қандай құндылықтар мен нормаларды бөлісетінін түсінуге көмектеседі.

3. *Цифрлық этикеттің сақталуын бағалау:* әлеуметтік желілерді бақылау студенттердің онлайн ортадағы мінез-құлық ережелерін қаншалықты сақтайтынын бағалауға мүмкіндік береді.

4. *Білім сапасын арттыру:* алынған мәліметтерді студенттердің желілік-коммуникативтік мәдениетін және цифрлық этикеттің сақталуын арттыруға бағытталған бағдарламалар мен іс-шараларды әзірлеуге пайдалануға болады.

Әлеуметтік желілерді бақылауға байланысты қиындықтар да кездеседі:

1. *Этикалық мәселелер.* Әлеуметтік желі қолданушыларынан деректерді жинау және талдау кезінде этикалық стандарттарды сақтау маңызды.

2. *Құпиялылық.* Пайдаланушы деректерінің құпиялылығы қамтамасыз етілуі керек.

3. *Деректер көлемі:* Әлеуметтік медиа мониторингінен алынған үлкен көлемдегі деректерді талдау көп уақытты қажет етуі мүмкін.

4. *Деректер сенімділігі:* сенімді деректерді жинау және талдау әдістерін қолдану маңызды.

Қорытынды. Әлеуметтік желілердегі студенттердің белсенділік мониторингі білім беру ортасында ЖКМ қалыптастыру және цифрлық этиканы сақтау үшін тиімді құрал болып табылады. Әр түрлі желілік платформалардағы студенттердің белсенділігін талдау нәтижелері оқу процесін оңтайландыру үшін құнды ақпарат бере алады. Белсенділік мониторингін енгізу кезінде этикалық нормаларды сақтау және студенттердің жеке өмірін

құрметтеу маңызды. Ашықтықты сақтау және деректердің құпиялылығын қамтамасыз ету студенттердің бұл құралды оң қабылдауын қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Сұраныстарды, хабарламалардың сипатын, жынысын, жас топтарын және уақыт аралықтарын талдау сияқты әртүрлі бақылау әдістерін қолдану студенттердің белсенділігінің толық бейнесін бере алады. Бұл тәсіл студенттер қауымдастығының ерекшеліктері мен қажеттіліктерін дәлірек анықтауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, белсенділікті бақылауды студенттерге көмек құралы ретінде орналастыру маңызды. Бұл жекелендірілген ұсыныстар беруді, оқу мәселелерінде қолдауды және цифрлық кеңістікте білім беру ұйымының оң имиджін құруды қамтуы мүмкін. Жалпы, әлеуметтік желілердегі белсенділік мониторингін дұрыс іске асыру білім беру сапасын жақсартуға, студенттердің қатысуын арттыруға және қолайлы цифрлық білім беру ортасын құруға ықпал етеді.

Бұл зерттеуді Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым комитеті (BR21882318 «Жоғары оқу орнының «online community» кеңістігінде оқытушылар мен студенттердің желілік коммуникативтік мәдениеті мен цифрлық этикетін қалыптастыру жүйесін кастомизациялау) қаржыландырады. Жетекші У.М. Әбдігапбарова.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *On the development of an information system for monitoring user opinion and its role for the public.* Vladislav Karyukin, Galimkair Mutanov, Zhanl Mamukova, Gulnar Nassimova, Saule Torekul, Zhanerke Sundetova & Matteo Negri. *Journal of Big Data*. volume 9, Article number: 110 (2022).
2. А.П. Глухов, М.Н. Бычкова, И.В. Гужова, Г.А. Окушова, Ю.М. Стаховская К. *Культура сетевых коммуникаций и цифровая грамотность / науч. ред. А.П. Глухов. – Томск : Издательский Дом Томского государственного университета, 2019. – 106 с.*
3. McGloin, A. F., & Eslami, S. (2015). *Digital and social media opportunities for dietary behaviour change. Proceedings of the Nutrition Society*, 74(2), 139-148. <https://doi.org/10.1017/S0029665114001505>.
4. Başal, B. (2018). *Yeni Medya Planlama ve Tüketici Davranışları*. İstanbul: Çantay Yayınları.
5. Boztepe, H. (2014). *Halkla İlişkiler ve İlişki Yönetimi*. İstanbul: Derin Yayınları.
6. Çamdereli, M. (2015). *İletişime Giriş*. İstanbul: Dem Yayınları.
7. Güngör, N. (2018) *İletişime Giriş*. Ankara: Siyasal Yayınevi.
8. *Mavişehir Dergisi*, (2023). *Görgü de Kurum Kültürünün Bir Parçasıdır*. Retrieved from <https://www.mavisehirdergisi.com/mavisehir/yazarlar/ugur-oral/gorgu-de-kurumkulturunun-bir-parcasidir.html>.
9. *SonDakika*, (2019). *Her neslin alması gereken bir ders; 'Adabımuaşeret'*. Retrieved from <https://www.sondakika.com/haber/haber-herneslin-almasi-gereken-bir-ders-adabimuaseret12092689/>.
10. *İlkses Gazetesi* (2020). *Görgü kuralları nezaket ve saygının hayatımıza yansımalarıdır*. Retrieved from <https://www.ilksesgazetesi.com/gorgukurallari-nezaket-ve-sayginin-hayatimizayansimasiidir>
11. Pektok, D.Y. (2019). *Netiket: İnternette Görgü Kuralları*. Retrieved from <https://www.martidergisi.com/netiketinternette-gorgu-kurallari/>.
12. *Milliyet*, (2020). *'Dijital adap' şart*. Retrieved from <https://www.milliyet.com.tr/ege/dijitaladap-sart-6226437>.
13. Yaşar, (2020). *Dijital İletişimde Görgü Kuralları*. Retrieved from <https://www.yasar.edu.tr/genel/dijitaliletisimde-gorgu-kurallari.html>, See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/374549826> *Netiquette: Fundamentals of Etiquette in Digital Communication Article in European Journal of Theoretical and Applied Sciences · September 2023 DOI: 10.59324/ejtas.2023.1(5)*.
14. Chow, W., Chan, L. (2008). *Social network, social trust and shared goals in organizational knowledge sharing. Information and management*, 45(7), 458-465.
15. Ellison, N.B., Steinfield, C., Lampe, C. (2007). *The benefits of Facebook "Friends:" social capital and college students' use of online social network sites. Journal of ComputerMediated Communication*, 12(4): 1143-1168.
16. Mason, R., Rennie, F. (2007). *Using Web 2.0 for learning in the community. The Internet and Higher Education*, 10: 196–203. <https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2007.06.003>.

17. (Boyd, M.D., Ellison, N.B. (2007). *Social network sites: definition, history, and scholarship*. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1): 210-230.)
18. Blankenship, M. (2011). *How social media can and should impact higher education*. *Education Digest*, 76(7): 39-42.
19. Minocha, S. (2009). *An empirically-grounded study on the effective use of social software in education*. *Education + Training*, 51(5/6): 381-394.
20. Siemens, G., Weller, M. (2011). *Higher education and the promises and perils of social network*. *Revista de Universidad y Sociedad del Conocimiento*, 8(1): 164-170.
21. Leonidovna Krivova, A., Konstantinovich Kalliopin, A., Eduardovna Korotaeva, I., Evgenievna Shafazhinskaya, N., y Yuryevna Ermilova, D. (2021). *Social Networks as a Means of Monitoring Students' Progress*. *Propósitos Y Representaciones*, 9(SPE3), e1264. <https://doi.org/10.20511/pyr2021.v9nSPE3.1264>
22. Karyukin, V., Mutanov, G., Mamykova, Z. et al. *On the development of an information system for monitoring user opinion and its role for the public*. *J Big Data* 9, 110 (2022). <https://doi.org/10.1186/s40537-022-00660-w>
23. MONITORING STUDENT ACTIVITIES IN SOCIAL NETWORKING. Susnea, Elena. *The International Scientific Conference eLearning and Software for Education; Bucharest, Tom 1, (2017)*. DOI:10.12753/2066-026X-17-079.
24. *Monitoring social media: Students satisfaction with university administration activities*. Published: 28 November 2016. Volume 22, pages 2499–2522, (2017).

References:

1. *On the development of an information system for monitoring user opinion and its role for the public*. Vladislav Karyukin, Galimkair Mutanov, Zhanl Mamykova, Gulnar Nassimova, Saule Torekul, Zhanerke Sundetova & Matteo Negri. *Journal of Big Data*. volume 9, Article number: 110 (2022).
2. A.P. Gluhov, M.N. Bychkova, I.V. Guzhova, G.A. Okushova, Yu.M. Stahovskaya K. *Kul'tura setevykh kommunikacij i cifrovaya gramotnost' / nauch. red. A.P. Gluhov. – Tomsk : Izdatel'skij Dom Tomskogo gosudarstvennogo universiteta, 2019. – 106 s.*
3. McGloin, A. F., & Eslami, S. (2015). *Digital and social media opportunities for dietary behaviour change*. *Proceedings of the Nutrition Society*, 74(2), 139-148. <https://doi.org/10.1017/S0029665114001505>.
4. Başal, B. (2018). *Yeni Medya Planlama ve Tüketici Davranışları*. İstanbul: Çantay Yayınları.
5. Boztepe, H. (2014). *Halkla İlişkiler ve İlişki Yönetimi*. İstanbul: Derin Yayınları.
6. Çamdereli, M. (2015). *İletişime Giriş*. İstanbul: Dem Yayınları.
7. Güngör, N. (2018) *İletişime Giriş*. Ankara: Siyasal Yayınevi.
8. *Mavişehir Dergisi, (2023). Görgü de Kurum Kültürünün Bir Parçasıdır*. Retrieved from <https://www.mavisehirdergisi.com/mavisehir/yazarlar/ugur-oral/gorgu-de-kurumkulturunun-bir-parcasidir.html>.
9. *SonDakika, (2019). Her neslin alması gereken bir ders; 'Adabımuâşeret'*. Retrieved from <https://www.sondakika.com/haber/haber-herneslin-almasi-gereken-bir-ders-adabimuaseret12092689/>.
10. *İlkses Gazetesi (2020). Görgü kuralları nezaket ve saygının hayatımıza yansımalarıdır*. Retrieved from <https://www.ilksesgazetesi.com/gorgukurallari-nezaket-ve-sayginin-hayatimizayansimasidir>
11. Pektok, D.Y. (2019). *Netiket: İnternette Görgü Kuralları*. Retrieved from <https://www.martidergisi.com/netiketinternette-gorgu-kurallari/>.
12. *Milliyet, (2020). 'Dijital adap' şart*. Retrieved from <https://www.milliyet.com.tr/egedijitaladap-sart-6226437>.
13. Yaşar, (2020). *Dijital İletişimde Görgü Kuralları*. Retrieved from <https://haber.yasar.edu.tr/genel/dijitaliletisimde-gorgu-kurallari.html>, See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/374549826> *Netiquette: Fundamentals of Etiquette in Digital Communication Article in European Journal of Theoretical and Applied Sciences · September 2023 DOI: 10.59324/ejtas.2023.1(5)*.
14. Chow, W., Chan, L. (2008). *Social network, social trust and shared goals in organizational knowledge sharing*. *Information and management*, 45(7), 458-465.
15. Ellison, N.B., Steinfield, C., Lampe, C. (2007). *The benefits of Facebook "Friends:" social capital and college students' use of online social network sites*. *Journal of ComputerMediated Communication*, 12(4): 1143-1168.

16. Mason, R., Rennie, F. (2007). Using Web 2.0 for learning in the community. *The Internet and Higher Education*, 10: 196–203. <https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2007.06.003>.
17. (Boyd, M.D., Ellison, N.B. (2007). Social network sites: definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1): 210-230.)
18. Blankenship, M. (2011). How social media can and should impact higher education. *Education Digest*, 76(7): 39-42.
19. Minocha, S. (2009). An empirically-grounded study on the effective use of social software in education. *Education + Training*, 51(5/6): 381-394.
20. Siemens, G., Weller, M. (2011). Higher education and the promises and perils of social network. *Revista de Universidad y Sociedad del Conocimiento*, 8(1): 164-170.
21. Leonidovna Krivova, A., Konstantinovich Kalliopin, A., Eduardovna Korotaeva, I., Evgenievna Shafazhinskaya, N., y Yuryevna Ermilova, D. (2021). Social Networks as a Means of Monitoring Students' Progress. *Propósitos Y Representaciones*, 9(SPE3), e1264. <https://doi.org/10.20511/pyr2021.v9nSPE3.1264>
22. Karyukin, V., Mutanov, G., Mamykova, Z. et al. On the development of an information system for monitoring user opinion and its role for the public. *J Big Data* 9, 110 (2022). <https://doi.org/10.1186/s40537-022-00660-w>
23. MONITORING STUDENT ACTIVITIES IN SOCIAL NETWORKING. Susnea, Elena. *The International Scientific Conference eLearning and Software for Education; Bucharest, Tom 1, (2017)*. DOI:10.12753/2066-026X-17-079.
24. Monitoring social media: Students satisfaction with university administration activities. Published: 28 November 2016. Volume 22, pages 2499–2522, (2017).

МРНТИ 14.35.07

<https://doi.org/10.51889/2959-5762.2024.81.1.018>

Нартаева М.П., ^{1*} Курманбекова М.Б.², Жылысбаева А.Н.,¹ Рысбаева Г.А.¹

¹ Южно-Казахстанский государственный педагогический университет,
г. Шымкент, Казахстан

² Turan University, г. Алматы, Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ БИОЛОГИИ НА ОСНОВЕ ТЕХНОЛОГИИ CLIL

Аннотация

В статье изучена проблема формирования профессиональной компетентности будущего учителя биологии. Сделан обзор трудов зарубежных и казахстанских педагогов-ученых о профессиональной компетентности учителя. Проанализированы определения «компетентность», «профессиональная компетентность». Дана характеристика профессиональной компетентности учителя биологии. Одним из ключевых фокусов образования является подготовка высоко-квалифицированных педагогических кадров. Современный педагог должен владеть исследовательскими и социальными навыками, ИТ-технологиями, с развитым критическим мышлением, креативностью, коммуникабельностью и умением работать в команде. Одним из приоритетных направлений по модернизации образования Республики Казахстан является программа «трехязычного обучения», а эффективной технологией ее реализации, по мнению авторов, является технология CLIL «Content and language integrated learning» (Интегрированное обучение по содержанию и языку). Авторами дана характеристика технологии CLIL: определение, идеи, преимущества, недостатки, перспективы.

С целью определения у студентов познавательного интереса к предмету биология и представлений о технологии CLIL, со студентами 3 курсов (N=30) ОП «Подготовка учителей биологии» проведены следующие методики: методика «Мотивы учебно-познавательной деятельности», анкетирование по биологическим дисциплинам. Представлены результаты констатирующего этапа исследования.